

**EGY „ELFELEJTETT” POLITIKAI MENEKÜLTCSOPORT:
A MAGYARORSZÁGI OROSZ EMIGRÁNSOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT**

Az 1917. évi orosz forradalom és az ezt követő polgárháború több százezer orosz állampolgárt készítetett menekülésre, akiket összefoglaló néven „fehérgárdista emigrációnak” hívunk. Ez az emigráció nemcsak lélekszámát, területi szétszórtságát és egyéb szociológiai tényezőket is figyelembe véve különbözött jelentősen a korábbi politikai menekültektől, hanem jelentős mértékben befolyásolta, meghatározta a kialakuló modern menekültügyi politikát „annak jogi és intézményi hátterével együtt”.¹ Meg kell jegyezni, hogy az „orosz emigráció” kifejezés alatt nemcsak az orosz nemzetiségűeket értjük, hanem örményektől kezdve ukránokon keresztül zsidókig mindazokat, akik az orosz kultúrkörhöz tartoztak.²

Az emigránsok a korabeli orosz társadalom minden rétegét képviselték, arisztokratáktól kezdve katonatiszteken keresztül munkásokig és parasztokig. A domináns az alkalmazotti és önálló középréteg volt, ami nem különös annak tükrében, hogy a felnőtt emigránsok kétharmada érettségivel, majd 15%-uk diplomával rendelkezett. 1919 őszétől több szálon alakult ki együttműködés az ellenforradalmi, illetve horthysta körök és az orosz fehérgárdisták között. A magyarok rossz tapasztalatokat is szereztek, mert „*Magyarország, mint esetleges pénzforrás, vonzó volt sok orosz kalandor számára.*”³ Emiatt és az európai, azon belül a magyar helyzet stabilizálódásával párhuzamosan a magyar hatóságok óvatossá váltak az orosz monarchisták terveivel, támogatásukkal kapcsolatban.

A néhány ezer fős magyarországi orosz emigrációt a kezdetektől belső ellentétek jellemezték. A személyeskedéseken, egyéni politikai ambíciókon túl a két monarchista irányzat, a német és a francia orientációjú vetélkedett egymással időnként látványosan. 1925-ben a magyar arisztokrácia még pozitívan viszonyult bizonytalan helyzetű orosz osztálytársaihoz, de „a kezdeti kacérkodás és nagyravágyó közös német-orosz-magyar ellenforradalmi tervek után a katonai hatóságok is egyre gyanakvóbban kezelték az orosz emigránsokat”. Ehhez járult még a hagyományos magyar orosz előítéletesség és félelem, ami csak 1919 és 1921 között szorult vissza.⁴

Az 1920. évi népszámlálás szerint 3.777 oroszországi születésű férfi és 1085 oroszországi születésű nő élt Magyarországon, tíz évvel később 2.453 orosz állampolgárságú férfi és 1.798 orosz állampolgárságú nő.⁵ A Nemzetek Szövetsége (NSZ)

¹ Halász Iván: Az orosz fehér emigránsok és Magyarország az 1920-as évek elején. In: Halász Iván (szerk.): Az orosz „fehérgárdista” emigráció Magyarországon (1918-1945). BCE-Szent Adalbert Alapítvány. Budapest-Esztergom, 2011. 9. o.

² Uo. 13. o.

³ Uo. 25. o.

⁴ Uo. 33. o.

⁵ Az 1920. évi népszámlálás. Ötödik rész. Részletes demográfia. M. kir. KSH Budapest, 1928. 8-9. o., és Az 1930. évi népszámlálás IV. rész. Részletes demográfia és a lakóházak és lakások adatai. M. kir. KSH Budapest, 1938. 188-189. o.

1927. évi statisztikája szerint Magyarországon 5.294 fő, két évvel később 4764 fő orosz menekültet tartottak nyilván, akik a 920.098 fő teljes orosz menekültömeget képezték.⁶

1928 nyarán a NSZ-ben menekültügyi főbiztosként dolgozó norvég Fridtjof Nansen Oroszországba utazott Georgij Vasziljevics Csicserin külügyi népbiztoshoz tárgyalni a magyarországi orosz menekültek kérdésében is. Ehhez kért adatokat az itt élő oroszokról, amit a Belügyminisztérium készített el és Khuen-Héderváry Sándor külügyminiszter-helyettes a genfi képviselőn keresztül juttatott el Nansennek. A kimutatáshoz hozzáfűzte az alábbi megjegyzést: „Az, hogy ezek közül kik és hányan akarnának visszamenni Oroszországba, ismeretlen előttiünk és csak egy közigazgatási úton kibocsátandó általános felhívásra való jelentkezés útján volna az illetőktől megtudható, amitől mindaddig tartózkodni fogunk, míg Nansen úrtól nem jutnánk oly pozitív értesülés birtokába, mely lehetővé tenné számunkra, hogy egyrészt ne vegyünk feleslegesen igénybe ezen felhívás lebonyolítására közigazgatási hatóságokat, másrészt, hogy ne bolygassuk meg egzisztenciájuk (existenciájuk) nyugodt folytatásában azokat, akiket esetleg a szovjetkormány be nem akar fogadni és akik itteni existenciájuk – általunk így okozott – feladásával esetleg a községi illetőleg állami eltartást terhelnék még meg... Ismételten hangsúlyozom, hogy a magyar kormány sem a múltban, sem most semmiképpen nem akadályozza meg az itt tartózkodó orosz állampolgárokat hazameneteli szándékukban, sőt azt a maga részéről is mindenkor elősegíteni fogja.”⁷

Kimutatás a Magyarországon tartózkodó orosz állampolgárokról, 1928. máj. 29-én: „Jelenleg itt tartózkodó önálló személyek létszáma családtagok nélkül: 2552 fő; ebből önálló férfi: 2194 fő és önálló nő: 358 fő. Vallási megoszlásuk (fő): római kat. 205, görög kat. 532, örmény kat. 6, görög kel. 1374, református 33, evangélikus 94, izraelita 283, mohamedán 25. Jelenlegi foglalkozásuk (fő): értelmiségi 83, földműves 690, munkás 765, iparos 595, kereskedő 52, magánzó 206, egyéb 161. Családi állapotuk (fő): nős 1131, férjes 77, nőtlen 996, hajadon 207, özvegy 115, elvált 26. Családfővel lévő feleség, gyermekek (fő): orosz származású 128, magyar származású 759, oroszországi születésű 165, magyarországi születésű 1160. Magyarországra jött 1914 előtt (fő): 285, mint hadifogoly 1696, mint menekült 459, mint szovjetházas 112. Családtagokkal együtt nemek, illetve gyermekek figyelembevételével a létszám (fő): férfiak 2194, önálló nők 358, feleségek 1245, gyermekek 1385. Tehát összesen 4764 fő. A 2552 önálló személy közül Budapesten 960 fő, vidéken 1592 fő tartózkodik, ez utóbbiak közül városokban 482 fő, falvakban 1110 fő.”

1921 végén a belügyminiszter elrendelte, hogy a július 28-án aláírt rigai egyezmény értelmében „az itt tartózkodó orosz hadifoglyok a kormány beleegyezésével jelenlegi tartózkodási helyükön továbbra is maradhatnak. Tájékoztatta a törvényhatósági és rendészeti vezetőket, hogy a párizsi orosz kormány budapesti követe szerint a hadifoglyok azért nem akarnak visszatérni Oroszországba, mert „nem azonosítják magukat a bolsevizmussal” másrészt a megélhetési viszonyok is Magyarország mellett szólnak. Ezért az ide menekült és itt maradt oroszok politikai tekintetben nem tekinthetők „aggályosnak” és nem kell velük szemben a külföldi állampolgárokra vonatkozó rendőri ellenőrzést alkalmazni.⁸ Mivel azonban a bolsevik agitátorok az itteni oroszok között könnyen elvegyülhetnek, szükségesek bizonyos óvintézkedések. Az 1905. évi bejelentési és

⁶ MNL OL K 78 1924-1938 Népszövetségi kiadványgyűjtemény XIII-6, League of Nations, Genf, 1927. szeptember 5. és XIII-8 Société des Nations, Genf, 1929. augusztus 15.

⁷ MNL OL K 107 1921-1930-43/2/b/1 52. cs. 894. 1928. június 1.

⁸ A rigai egyezményről és „utóéletéről” ld. Kolontár Attila: Magyar-szovjet diplomáciai, politikai kapcsolatok 1920-1941. Napvilág Kiadó, Bp. 2009. 13-56. o.

nyilvántartási kötelezettség továbbra is érvényben marad (9000/1905. B. M. sz. rendelet), a községi előljárásságoknak és az elsőfokú rendőrhatóságoknak pontos nyilvántartást kell vezetniük az orosz alattvalókról. Ez utóbbinál kéthetente jelentkezniük kell. Bizonyos esetekben – állam- és közbiztonsági okok – rendőrhatósági megfigyelés alá vonhatók. Ugyanakkor „Az orosz hadifoglyok a tartózkodási helyük szerint illetékes elsőfokú rendőrhatóságnál kéthetenkénti jelentkezésre utasítandók” (5. pont) és tartózkodási helyük elhagyásakor, illetve más állomásra érkezésükkor jelentkezniük kell az illetékes rendőrhatóságnál (6. pont).⁹ Néhány héttel később annyiban módosult a miniszteri rendelet 5. pontja, hogy „Az orosz hadifoglyok a járási főszolgabírók által gyakorlandó legszigorúbb ellenőrzés mellett a hozzájuk legközelebb eső csendőrsősnél kéthetenkénti jelentkezésre utasítandók.” A változtatás oka, hogy a téli időben az orosz hadifoglyoknak különösen nehéz megközelíteni a járási székhelyeket, „nem egy esetben egész napi munkaidejüket elvesztenék”.¹⁰

1927-ben a Külügyminisztérium arról tájékoztatta a genfi Nemzetek Szövetsége mellett működő Magyar Királyi Képviseletet, hogy a Magyarországon „tartózkodó s haza utazni szándékozó oroszok és különösen volt hadifoglyok részéről az utóbbi időben mind több kérvény érkezik hozzám, melyben az illetők haza utazásuk érdekében intervenálásra kérnek.” Ezzel együtt az Oroszországot megjárta és onnan nősült magyarok akarnak feleségük családjához visszatérni, ill. a hadifoglyok magukkal hozott orosz feleségeik kíváncsognak vissza. „Ezen kérelmek a honvágyon kívül részint az oroszországi hozzátartozók részéről érkező biztató hírekben részint a főleg idegenekre nézve itt kedvezőtlené vált megélhetési viszonyaikban nyerik indokaikat.” – írja Császár főkonzul.

A magyar tárca a moszkvai engedély megszerzése érdekében szovjet külképviseleti hatósághoz fordulna, de ilyen nincs Budapesten. Ezért a magyar fővárosban kérnek beutazási vízumot az osztrák, cseh vagy lengyel külképviseleti hatóságtól, akik ezt általában elutasítják. Ezek az országok azonban átutazási vízumot csak akkor adnak, ha bemutatják szovjet beutazási engedélyüket. Szükséges lenne, hogy a Magyarországról kiutasított orosz „alattvalók haza utazási igazolványaira hivatalból államrendészeti s közbiztonsági okokból kell megszerezni a beutazási engedélyt, illetve átutazási vízumokat.”¹¹ J. F. Johnson, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal keretében működő népszövetségi Menekültügyi Hivatal vezetőjének tájékoztatása szerint 1928 júniusában Nansen Oroszországban Csicsserinnel beszélt (akivel igen jó viszonyban van) és nem kapott sem írásbeli, sem szóbeli választ, de „személyes benyomása az, hogy a szovjet kormány nem óhajt foglalkozni orosz állampolgároknak olyan országból való hazaszállításának kérdésével, melyekben a szovjet kormánynak nincsenek hivatalos képviselői. Nansen kifejtette, hogy ő a humanitás alapján áll, mire Csicsserin azt felelte, „hogy ő sem áll politikai alapon, hanem hogy garanciára van szükség arra vonatkozólag, hogy az Oroszországba visszatérő orosz állampolgárok nem szovjetellenesek”. Nansen felajánlotta, hogy a magyar kormány beleegyezése esetén tarthatna egy képviselőt Magyarországon, egy olyan „neutrális személyt” aki „mint Nansen megbízottja tanulmányozhatná, hogy milyen a felfogásuk (!) az országukba hazatérni óhajtó orosz állampolgároknak; ha ezeket szovjetellenesnek találná, akkor azt mondaná nekik, hogy jobb ha nem mennek haza.” Erre az ajánlatra Csicsserin nem reagált. Bulgária esetében

⁹ MNL OL K 149 322. d. 2778/1921 res. Az orosz alattvalók (volt hadifoglyok és hozzátartozók) ellenőrzése. 1921. november 16.

¹⁰ MNL OL K 149 322. d. MNL OL K 149 322. d. 2986/1928 res. 1921. december 13.

¹¹ MNL OL KÜM K 107 1921-1930-43/2/b/1 52. cs. 1842/1927. Közbenjárás a Magyarországon tartózkodó és hazautazni szándékozó oroszok érdekében.

ezt az ajánlatot visszautasították a szovjetek. Csicserin kifejtette Nansennek „*hogy a fehér orosz a bolsevista orosztól csak ők maguk tudják megkülönböztetni.*” (Nansen egy másik javaslata arra irányult, hogy „*a bécsi szovjet követséggel lehetne esetleg közölni az Oroszországba hazatérni óhajtó Magyarországon tartózkodó orosz állampolgárok névjegyzékét és hogy a bécsi szovjet követség kérdőíveket bocsátana e célból a magyarországi oroszok rendelkezésére.*” Johnson szerint az 56 Charbinban (Harbin) és Sanghajban tartózkodó magyar állampolgárt célszerűbb volna tengeren hazaszállítani. Ez olcsóbb volna és gyorsabb is, ha nem kell várni a szovjet kormány engedélyére.)¹²

Johnson 1928 novemberi tájékoztatása szerint az orosz-szovjet kormány álláspontja a magyarországi volt orosz hadifoglyok és más orosz állampolgárok hazaszállítása ügyében, hogy „*az orosz szovjet kormány Nansen főbiztos közbenjárására sem hajlandó ezen orosz állampolgárok hazaszállítására anélkül, hogy az orosz kormány megbízottai a menekültek tartózkodási helyén vizsgálatot ne tartanának minden egyes visszatérni óhajtó ügyében. Minthogy ez a vizsgálat politikai okok miatt nem ejthető meg, a hazatérni óhajtók egyéenkénti kérvények útján kíséreljék meg a beutazási engedély elnyerését...*”¹³

Az orosz kolónián belül évek óta tartó villongások, pártoskodások éveken át foglalkoztatták a magyar hatóságokat, a becsületsértési és rágalmozási perek mellett különböző gyanúsítások láttak napvilágot.

A Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH)¹⁴ 1932. április 26-án kiutasított és a visszatéréstől mindenkorra eltiltott több orosz menekültet, mint Mozsaroffski Péter volt orosz ezredest, Semeneff Mihály volt orosz ezredest, Popoff Mihály görög keleti esperest és Ter Mateuzoff volt orosz századost, akik „*magatartásukkal a menekült oroszok között viszályokat és egyenetlenséget szítottak, amelyek éveken keresztül foglalkoztatták és terhelték a hatóságokat, a közvéleményre kínos benyomást gyakoroltak és zavarták a közrendet.*”¹⁵ A média erről úgy számolt be, hogy „*Az idén márciusban végül a belügyminisztérium Fechner Teodort, feleségét, valamint Sándor fivérét kiutasította, ugyanekkor kiutasították a másik párt élén álló Ter Mateusof Miklós volt orosz kapitányt, Popov Mihály pópát, Szemjonov Mihály ezredest és Mozsarovszki Györgyöt is. A kiutasítottak közül egyedül Ter Mateusof Miklós hagyta el az országot, a többiekét, miután nem tudtak egyik külföldi államtól sem beutazási engedélyt szerezni és így nem voltak kitoloncolhatók, a toloncházba vitték.*”¹⁶ Pelényi János rendkívüli követ későbbi jelentéséből tudjuk, hogy a kiutasítottak foglalkozását bemondás alapján rögzítették: Theodor orosz gárdaezredest, Sándor százados volt (orosz okmányaik hitelességét nem lehetett megállapítani), Popoff aktív lelkészként jegyeztette be magát, de egyes oroszok szerint ő is századosként szolgált korábban, csak később lépett papi pályára. A Fechner testvérek rigai részvényeikből tartották fenn magukat, F. Tivadar ezen kívül francia nyelvelkéket adott, Sándor kisebb alkalmi üzleteket bonyolított le, Popoff aktív lelkészként jutott jövedelemhez.¹⁷ A toloncházi őrizetet méltányossági okokból megszüntették, és az

¹² MNL OL KÜM K 107 1921-1930-43/2/b/1 52. cs. 1139. 1928. 82. Pol. szám

¹³ MNL OL KÜM K 107 1921-1930-43/2/b/1 52. cs. 1961. 1928. XI. 19. Magyarországon tartózkodó orosz állampolgárok Oroszországba való visszatérésének ügye

¹⁴ A KEOKH 1931. február 1-én kezdte meg működését, mint a Belügyminisztérium VII. (Közbiztonsági) Osztálya VII. c. alosztálya. Tevékenységéről ld. Kovács Tamás: A Belügyminisztérium rendészeti és karhatalmi feladatai 1920-1944 között. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009. 151-162. o.

¹⁵ MNL OL K 107 III-1932-1935-XII/e 161. cs. Orosz menekültek ügye 1932. június 17. 4197/pol./1932

¹⁶ A kiutasított orosz emigráns-vezéreket egyelőre vidéken internálták. Magyarság, 1932. szeptember 17.

¹⁷ MNL OL K 107 III-1932-1935-XII/e 161. cs. 6047/Pol./1932. 1932. december 13.

oroszok rendőri felügyelet alá kerültek. Néhány héttel később Johnson belgrádi ügynöke arról számolt be, hogy Ter Meteuzoff a fehér oroszok előtt gyanús egyéniség, aki az emigránsok között a szélsőjobboldalhoz tartozik és nem rokonszenvezik a nem ilyen felfogású emigránsokkal.¹⁸

1932. május 3-án Pelényi János rendkívüli követ (Genf) tájékoztatta Moór Oszkár miniszteri titkárt, hogy reggel felkereste őt Johnson és tájékoztatást kért a kiutasított oroszok ügyében. Két kérést terjesztett elő. Az egyik, *„hogya a hazai rendőrhatalóságok adjanak időt a Nansen-féle hivatalnak, hogy a kiutasított, illetőleg kiutasítandók számára vízumot szerezzen valamely ország részéről, amely hajlandó őket befogadni. Utalt arra, hogy az orosz menekülteknek helyzete eltér a sablonostól, amennyiben kiutasítás esetén nem toloncolhatók haza.”* A másik kérés, hogy célszerű lenne, ha a Nansen-féle Menekültügyi Hivatalnak lenne képviselője Magyarországon is. Több országban vannak képviselői a hivatalnak, *„akik az orosz menekülteket számon tartják és őket megélhetéshez igyekeznek juttatni.”* Magyarországon eddig nem volt szükség képviselőre, mert nem volt baj. A képviselő feladata lenne a hivatal *„által nyújtható pénzesélyeket arra fordítani, hogy a menekültek minél előbb önfenntartókká váljanak és hogy ne essenek a közjótékonyág terhére”*.¹⁹

Baranyai Zoltán ügyvivő 1932 nyarán arról számolt be, hogy Johnson *„lépéseket tett már a francia és a jugoszláv kormányoknál a kiutasított orosz menekültek beutazási engedélye ügyében; ez a két állam volt ugyanis eddig a legkulánabb. Sajnos mindkét kormány részéről elutasító választ kapott.”* A csehszlovák kormány nem utasította el a kérést, újabb adatokat kért. Nehéz beutazási engedélyt szerezni nekik, mert magyarországi magatartásuk miatt *„megbélyegzettek”* lettek.²⁰

A NSZ mellett működő Magyra Királyi Képviselőlet foglalkozott azokkal a Nansen-útlevelel rendelkező orosz menekültekkel is – a Külügyminisztérium kérésére –, akik rövidebb-hosszabb időt kívántak Magyarországon tölteni. Egy ilyen tipikus példa Anatol Gutman egyetemi docens ügye, akit Baranyai informált le. A magyar ügyvivő bizalmi emberétől megtudta, hogy Gutman zsidó újságíró és író, kelet-ázsiai specialista, akinek kelet-ázsiai útja most meghiúsult. Ügyes, tapasztalt, alkalmazkodó ember, de nem megbízható sem személyileg, sem politikailag. Kolcsak idején Vlagyivosztokban nem jó emlékeket hagyott. Az orosz informátor komoly úriember, de *„minden orosz zsidóban bolszevikit, vagy legalábbis félbolszevikit lát, ami egyébként részéről teljesen érthető is. Egy Gutman is gyanús előtte.”*²¹

A náciknak is voltak terveik a különböző országokban élő orosz emigránsokkal, így a Magyarországon élőkkel is. De a német és az orosz menekült elképzelések nem estek egybe. Ezt tükrözi a miniszterelnöknek és a külügyminiszternek küldött belügyminiszteri beszámoló nem sokkal a második világháború kitörése előtt. Eszerint a német birodalmi propagandahálózat egyik szerve, a Rosenberg vezette Aussenpolitische Amt irányítása alatt működő ROND (orosz nemzeti szabadságmozgalom) egyik embere 1938 őszén

¹⁸ MNL OL K 107 III-1932-1935-XII/e 161. cs. 86/res. 1932. jun. 28.

¹⁹ MNL OL K 107 III-1932-1935-XII/e 161. cs. 1932. V. 3. 39/Res.

²⁰ MNL OL K 107 III-1932-1935-XII/e 161. cs. Orosz menekültek ügye. Ikt. sz. nélkül: orosz menekültek kiutasítása, Genf, 1932. aug. 29.

²¹ MNL OL K 107 III-1932-1935-XII/e 161. cs. 9/biz.-1934. 1934. február 3. Máriássy Zoltán I. oszt. követségi tanácsos levele (Külügyminisztérium) Baranyai Zoltán ideiglenes ügyvivőnek (Genf) 1934. január 31.

tárgyalásokat folytatott a Magyarországon letelepedett oroszok vezetőivel.²² A Rond megbízottját barátságosan fogadták Budapesten, az itteni oroszok azt hitték, „*hogy a ROND csak az orosz bolsevizmus letörése érdekében akarja megszervezni a különböző országokban elsősorban élő orosz emigrációt*”.

A ruszinszkói autonómia megvalósítása, a Vosolin kormány működése és Popoff kozák kapitány prágai felhívása alapján világossá vált, „*hogy a német kormány Ukrania elszakítása érdekében mozgósította az SA-formációba szervezett ROND gárdistákat és az orosz ellenállás gyöngítésére küldte külföldre Popoff tábormokot is*”.

A német tervek nyilvánosságra kerülése után a magyarországi oroszok között is heves viták zajlottak le, de ezeket megszüntette Gyenyikin tábornok és Wladimir herceg, az orosz monarchisták cárjelöltje német törekvésekkel történő szembefordulása. Ők felhívást tettek közzé, „*melyben kijelentették, hogy a német kormánnyal kötött baráti megállapodást semmisnek tekintik, mert az emigráció semmi körülmények között nem tűri, hogy Oroszország testéből egyetlen falvat leszakítsanak, tehát az Ukrajna birtokáért meginduló esetleges háború az emigrációt a szovjet oldalra találná, mert pártérdekek kedvéért nem hajlandók az ország függetlenségét és területi épségét feláldozni*.” Ennek ellenére Rosenberg emberei tovább szervezkedtek a külföldi oroszok körében „*hiszen a német birodalomban élő oroszok szembefordultak Denikinnel*.” A megbízottak Budapesten is munkához láttak, de kudarcot vallottak, mert nemhogy az itteni orosz vezetőket, „*de még a munkanélküli oroszokat sem tudták beszervezni a ROND alcsoportba, melyet itt felállítani szerettek volna*”. „*Hasonlóképpen eredménytelen volt a Magyarországon élő kozákok beszerzése a német vezetés alatt álló kozák légióba, melyet nálunk Popoff tábornok emberei akartak keresztülvinni. Mindössze 4-5 orosz emigráns akadt az ukrán és kozák táborból, akiket az Auslandsorganisation állítólag pénzért meg tudott nyerni, a többség mereven elutasította a csatlakozást*.”

Németországba előnyös munkaszerződéssel csábítják az itt élő oroszokat, hogy agitátorokká képezzék őket és később Magyarországon maradt társaik között fejtsenek ki propagandát. A beszámoló azzal zárul, hogy februárra várják gróf Grabbét, a kozákság Bulgáriában élő vezérért, aki nemzetközi akciót készít elő a németek és Popoff tábornok elképzeléseivel szemben.²³

1940. februárjában az Magyarországon élő oroszoknak igazolniuk kellett „nemzsidó voltukat”. Az igazságügyminiszter átirata – a 7720/1939. M.E sz. rendelet 1. §-ára hivatkozva (1939:IV. tc.) – szerint „*felekezeti anyakönyvi kivonat helyett csak más hitelt érdemlő közokirat és az is csak abban az esetben szolgálhat igazolásul, ha az érdekelt fél az illetékes felekezeti anyakönyvvezető által kiállított nyilatkozattal igazolja, hogy a szükséges anyakönyvi kivonatokat anyakönyvek hiánya miatt kiállítani nem lehet*.” Egyúttal felkérte az oroszországi menekültek magyarországi megbízottját „*annak közlésére, hogy a budapesti orosz orthodox egyházközségnek milyen adatforrások állnak rendelkezésére a Magyarországon élő oroszországi születésű személyek nemzsidó származásának igazolása végett?*” Végül úgy foglalt állást, hogy „*helyes az, ha az 1939. Iv. törvénycikk végrehajtása során a nemzsidók között veszik számba azt az oroszországi politikai menekültet és egyéb*

²² A ROND vezetője Németországban az ukrán menekült politikus, Pavel Petrovics Szkoropadskij hetman volt, akit a polgárhaáború idején a német hadsereg az elfoglalt ukrán terület élére állított, s aki a német hadsereg összeomlásával Berlinbe menekült.

²³ MNL OL K 28 1939 – L 15418 142. cs. 225. t. A Magyarországon élő orosz emigránsok megszervezése német, ukrán és kozák ügynökök útján 1939. január 30. (Titkos)

oroszországi születésű személyt, aki a jogi felelősségének tudatában írásban kijelenti, hogy őt az 1939:IV. törvénycikk értelmében nem lehet zsidónak tekinteni.”²⁴

Kovács Tamás kutatásaiból tudjuk „hogy az 1945 utáni magyar belügy is szemmel tartotta a fehér emigránsokat, ami a bekövetkezett politikai változásokra tekintettel, több mint érthető...Bár konkrét bizonyítékkal nem rendelkezünk, feltételezhetjük, hogy a szovjet állambiztonsági szervek figyelmét is felkelthették ezek a dokumentumok, illetve a bennük leírtak. Spocadikus nyomok vannak arról is, hogy egyes személyekre is gyűjtött adatokat a Belügyminisztérium III/III-as csoportfőnökség 1. osztálya a 60-as évek közepén.”²⁵

²⁴ K 28 1940 – H – 15012 142. cs. 225. t. A Magyarországon élő orosz emigránsok nemzsidó voltának igazolása. 1940. február 8.

²⁵ Kovács Tamás: Baráti ellenséges vagy ellenséges baráti? Adalékok a „fehérek” és az ellenforradalmi Magyar Királyság viszonyához. Levéltári Szemle 2011/4. 333. o.

Ezúton is köszönöm Kovács Tamásnak, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL) főosztályvezető-helyettesének, hogy a téma kutatására felhívta a figyelmem és iratokkal, tenáisaival segítette kutatásomat. Ugyancsak köszönetemet fejezem ki Klettner Csilla levéltárosnak, akinek segítségével nem tudtam volna rövid idő alatt ilyen nagy mennyiségű iratot feldolgozni.